

MORALNO PRESOJANJE

MORALNA DILEMA JANEZ IN ZDRAVILO

Nekje v Evropi je Janezova žena umirala za posebno vrsto raka. Zdravniki so menili, da bi jo lahko rešilo novo zdravilo - posebna oblika radija, ki jo je pred kratkim odkril farmacevt v istem mestu. Sestavine za zdravilo so bile drage, farmacevt pa je znanj zahteval desetkratno vrednost od realne. Tako je za radij plačal 200 evrov, ceno majhne doze zdravila pa je določil na 2000 evrov. V terapiji bi bilo potrebno majhne doze zdravila uporabiti večkrat.

Janez se je na vse načine skušal denar sposoditi, vendar je zbral le za približno polovico cene zdravila. Farmacevtu je povedal, da njegova žena umira in ga prosil, naj mu zdravilo proda ceneje ali pa dovoli, da preostanek plača kasneje. Farmacevt mu je odgovoril: "Ne, to zdravilo sem sam odkril in z njim nameravam zaslužiti." Janez je obupal in začel razmišljati o tem, da bi vlomil v njegovo trgovino in ukradel zdravilo za ženo.

KAKŠNO RAVNANJE JE PRAVILNO IN KATERO JE NAPAČNO?

1. **Oglej si video** Hainz Dilemma – Kohlberg 's stage of Moral Development (3.00 na povezavi <https://www.youtube.com/watch?v=5czp9S4u26M>) ali na uvodni sličici in **skušaj odgovoriti na spodnja vprašanja**:
 - A. Kako bi po tvojem mnenju moral ravnati Janez v primeru, ko nima denarja za zdravilo, ki bi rešilo umirajočo ženo?
 - B. Ali naj zdravilo ukrade? Zakaj?
 - C. Ali naj zdravilo ukrade tudi za ženo, ki je nima rad ali za tujega človeka? Zakaj?
 - D. Kaj v takšnem izjemnem primeru pomeni spoštovati zakone?
 - E. Janez je ukradel zdravilo za bolno ženo. Policija ga je ujela in zaprla ter privedla pred sodnika. Ali naj ga sodnik obsodi ali oprostí? Utemelji svoje stališče.

Ko si razmišljal o odgovorih na zastavljena vprašanja si ugotavljal, da imamo ljudje različne poglede na to, kaj je v določenih okoliščinah prav in kaj ne. Verjetno si ugotovil, da so nekateri bolj nagnjeni k strogemu spoštovanju zakonov, drugi pa manj in da vseh okoliščin zakonodajalec ni mogel predvideti. Zato se pojavljajo polemike v javnosti, kaj je prav in kaj ne. Navedenih imaš še nekaj moralnih dilem, ki se v javnosti občasno pojavljajo in o **njih razmišljaj ali razpravljaj s svojimi bližnjimi**.

- F. Ali je prav, da zdravnik ali medicinska sestra neozdravljivo bolnemu dasta zdravilo, ki mu ublaži bolečine, a mu prinese smrt?
- G. Ali meniš, da je splav, ki je z zakonom sicer dovoljen, možno odkloniti osebi, za katero vemo, da je že večkrat izrabila možnost brezplačnega splava in ga uporablja namesto kontracepcije?
- H. Ali bi bilo sprejemljivo obdržati denar, ki ga je izgubil nekdo, za kogar veš, da ga ima zelo veliko in ga ni pridobil na pošten način, če ta denar krvavo potrebuješ za zdravila bolne mame?

2. Morala je skupek prepričanj o tem, kaj je z družbenega in človekovega osebnega stališča dobro ali slabo, pravilno ali napačno. Moralni razvoj pa je razvoj sposobnosti za moralno presojanje in zavesti, kaj je prav in kaj ne.

A. Kdo izmed znanih psihologov je poglobljeno proučeval razvoj moralnega presojanja?

B. Kako je Kohlberg spoznaval moralni razvoj pri posameznikih?

C. Katere stopnje moralnega presojanja je Kohlberg ugotovil?

Slika 1: Moralni razvoj je proučeval Lawrence Kohlberg. Slika dostopna 13.1.2019 na https://www.google.si/search?biw=1129&bih=566&tbm=isch&sa=1&ei=Qnw7XJK8KszosAfkprX4BA&q=kohlberg+&oq=kohlberg+&gs_l=img.3..0i19l6j0i10i19j0i19l3.34589.34589..34930...0.0..0.180.180.0j1.....1....1..qws-wiz-img.3-qlfjblGs#imgsrc=noKwFZE4JSObjM:

Kohlberg's Levels of Development		
LEVELS	STAGE	CHARACTERISTICS OF STAGE/LEVEL
PRECONVENTIONAL	STAGE 1	PUNISHMENT-OBEDIENCE ORIENTATION
	STAGE 2	INTRUMENTAL RELATIVIST ORIENTATION
CONVENTIONAL	STAGE 3	INTERPERSONAL CONCORDANCE ORIENTATION
	STAGE 4	AUTHORITY SOCIALORDER MAINTAINING ORIENTATION
POSTCONVENTIONAL AUTONOMOUS OR PRINCIPLED	STAGE 5	SOCIAL-CONTRACT LEGALISTIC ORIENTATION
	STAGE 6	UNIVERSAL ETHICAL PRINCIPLE ORIENTATION

Slika 2: Kohlbergove stopnje moralnega presojanja delimo na prekonvencionalno, konvencionalno in postkonvencionalno raven. Slika dostopna 13.1.2019 na https://www.google.si/search?biw=1129&bih=566&tbm=isch&sa=1&ei=RXk7XKaCKM2asAf9up0q&q=kohlberg+moral+development&oq=kohlberg+moral+development&gs_l=img.3..0i19l10.735607.746905..747214...5.0..0.172.3734.0j29.....4....1..qws-wiz-img.....0..0j35i39j0i67j0i30j0i10i19.se5SamOe5yM#imgsrc=kYk nkCIDYXiNM:

3. Opiši stopnje moralnega presojanja po Kohlbergu v spodnji tabeli.

RAVEN	STOPNJA	OPIS STOPNJE
PREKONVENCIONALNA		
KONVENCIONALNA		
POSTKONVENCIONALNA		

4. Pozorno preberi spodnje najbolj znane moralne dileme, s katerimi je Kohlberg odkril zakonitosti moralnega razvoja ter odgovori, kako bi ravnal ti v takšnem primeru. Svoj odgovor skušaj umestiti v eno od stopenj po Kohlbergu in razmišljati ali z bližnjimi diskutirati o zastavljenih vprašanjih ob določeni zgodbi.

A. MORALNA DILEMA: Janez in zdravilo

Nekje v Evropi je Janezova žena umirala za posebno vrsto raka. Zdravniki so menili, da bi jo lahko rešilo novo zdravilo - posebna oblika radija, ki jo je pred kratkim odkril farmacevt v istem mestu. Sestavine za zdravilo so bile drage, farmacevt pa je znanj zahteval desetkratno vrednost od realne. Tako je za radij plačal tolarsko protivrednost 200 evrov, ceno majhne doze zdravila pa je določil na 2000 evrov. V terapiji bi bilo potrebno majhne doze zdravila uporabiti večkrat. Janez se je na vse načine skušal denar sposoditi, vendar je zbral le za približno polovico cene zdravila. Farmacevtu je povedal, da njegova žena umira in ga prosil, naj mu zdravilo proda ceneje ali pa dovoli, da preostanek plača kasneje. Farmacevt mu je odgovoril: "Ne, to zdravilo sem sam odkril in z njim nameravam zaslužiti." Janez je obupal in začel razmišljati o tem, da bi vlomil v njegovo trgovino in ukradel zdravilo za ženo.

VPRAŠANJE: Ali bi moral Janez ukrasti zdravilo? ODGOVOR (da/ne): Utemeljitev zakaj:

Uvrstitev odgovora v stopnjo po Kohlbergu:

Ali je potrebno brezpogojno spoštovati zakone? Ali je naravno, da je mož, ki ljubi ženo, pripravljen zanjo tudi krasti? Ali Janezu možnost, da bi zdravilo pomagalo, odtehta strah, da ga med vlomom zalotijo in pošljejo v zapor? Ali je potrebno spoštovati farmacevtovo pravico do izuma? Ali farmacevt zasluži, da ga oropajo, ker je pohlepen in brez razumevanja za ljudi v stiski? Na katerih vrednotah bi morlai ljudje graditi svoje odnose z drugimi ljudmi?

B. MORALNA DILEMA: Pobegli zapornik

Neki možki je bil obsojen na deset let zapora. Po enem letu je pobegnil, se nastanil v drugem delu dežele in si nadel priimek Kovač. Osem let je trdo delal in si postopoma prihranil dovolj denarja, da je lahko ustanovil lastno podjetje. Do strank je bil pošten, svojim zaposlenim je izplačeval visoke plače, večino dobička pa je namenil

dobrodelnim ustanovam. Nekega dne pa ga je njegova nekdanja soseda Mačkova prepoznala kot človeka, ki je pred osmimi leti pobegnil iz zapora in ga še vedno išče policija.

VPRAŠANJE: Ali bi morala mačkova prijaviti Kovača policiji in ga poslati nazaj v zapor? ODGOVOR (da/ne):

Utemeljitev zakaj:

Uvrstitev odgovora v stopnjo po Kohlbergu:

Ali je Kovač s svojim življenjem po pobegu dokazal, da ni slab človek?

Ali to, da se nekdo izogne kazni za kaznivo dejanje, spodbuja še več takih dejanj?

kakšen pomen ima zapor? Ali bi bilo pravično do vseh zapornikov, ki so odslužili kazen, če bi Kovač ostal na prostosti? Ali je človekova dolžnost prijaviti pobeglega kriminalca ne glede na okoliščine?

Ali bi ponovna zaporna kazen Kovaču koristila?

C. MORALNA DILEMA: Zdravnikova dilema

Neka ženska je umirala za rakom, ki ga ni mogoče pozdraviti. Pred seboj je imela še kakšnih šest mesecev življenja. Trpela je hude bolečine, vendar je bila že tako šibka, da bi ji močna doza zdravila proti bolečinam, kot je morfij, skrajšala življenje. Večino časa je zaradi bolečin preživela v deliriju, v svojih boljših obdobjih pa je prosila zdravnika, naj ji da dovolj morfija, da bo umrla. Rekla je, da ne more več prenašati bolečin in da bo v nekaj mesecih tako ali tako umrla.

VPRAŠANJE: Ali bi ji moral zdravnik dati premočno dozo? ODGOVOR (da/ne):

Utemeljitev zakaj:

Uvrstitev odgovora v stopnjo po Kohlbergu:

Ali je pomembno o tem povprašati njeno družino?

Ali bi bila premočna doza isto kot umor?

Ali ima država pravico vsiliti nadaljnje življenje tistim, ki ne želijo živeti?

Ali bi naj zdravnik ustvaril videz, da je prišlo do nesreče?

Ali si družba lahko privoščiči, da prepusti ljudem pravico odločanja o lastni smrti?

Kakšen pomen ima smrt sama po sebi, neodvisno od tega, koliko družba ceni posameznika?

5. Morala temelji na vrednotah posameznika. Pojasni, kaj pomeni univerzalni etični kodeks, značilen za najvišjo stopnjo moralnega presojanja, in navedi pet univerzalnih etičnih načel.

6. Presodi kako v tabeli navedeni dejavniki vplivajo na posameznikov moralni razvoj in jih pojasni.

Dejavnik	Pojasnilo
Sposobnosti, inteligentnost	
Vzgojni stil v družini	
Modelno učenje, vzorniki	
Kultura, vpliv medijev	
Spol	

7. Poskušaj ugotoviti razloge, zakaj se človek v konkretnih situacijah, ki bi zahtevale moralno vedenje, pogosto ne vede po pričakovanjih.

Pomagaj si s situacijo, ko si sam doživljal tak notranji konflikt. Na primer, ali naj obvestim sošolkine starše, da njihova hči pogosto posega po drogi, ali naj grem pomagat prijatelju pri selitvi, čeprav sem len in se mi ne ljubi, ali naj odstopim sedež stari ženski, ko pa se vračam s športnega dneva in me bolijo noge, ali naj se policiji javim za pričo, potem ko sem videl lažjo prometno nesrečo, če pa mi ni do tega, da bi imel opravka s policijo in sodiščem ...

- A. Še sam navedi primer (iz izkušenj ali izmišljen), ko nisi ravnal moralno in v skladu s svojimi vrednotami.
- B. Presodi, koliko je človekovo vedenje v realnih življenjskih situacijah povezano z njegovim moralnim presojanjem, to je vrednotami, ki jih besedno izraža? Ali ni zelo pogosto, da ljudje deklariramo lepe vrednote, vemo pa se bistveno drugače, neredko na primitivni stopnji iskanja koristi in izogibanja kazni? Zakaj pride do tega?